
НАУКА ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ І СУСПІЛЬСТВА

УДК 001

Л.М. Гриневич

Законодавча підтримка науки та інновацій в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення

(Виступ голови Комітету Верховної Ради України з питань науки та освіти на міжнародному симпозиумі «Ставлення суспільства і держави до науки в умовах сучасних економічних криз: тенденції, моделі, пошук шляхів поліпшення взаємодії», 3 червня 2013, Київ)

В «Історії західної філософії» Бертран Рассел пише: «у безладному зіткненні войовничих фанатизмів однією з небагатьох об'єднувачих сил є наукова правдивість».

Наука справді об'єднує, бо може бути посередником і мірилом істини в багатьох складних ситуаціях, починаючи від економічної кризи і завершуючи моральною. Те, на що ми можемо справді опиратися – це наукова правдивість. Важливо забезпечити науці таке місце в суспільних відносинах, яке дозволить максимально використати цей об'єднувачий потенціал.

Якщо ми подивимося на сьогоднішня, то побачимо **низку перешкод для розвитку науки, реалізації її потенціалу.**

1. По-перше – це тотальне скорочення витрат на науку і освіту в рамках так званої бюджетної оптимізації. Це тягне за собою знищення наукового середовища – живильного ґрунту для розвитку науки. В Україні бюджетне фінансування науки знаходиться на найнижчому за роки незалежності рівні – 0,29% ВВП, а з залученням позабюджетних надходжень – 0,7% ВВП. Критична межа в 0,9%, яка потрібна для самовідтво-

рення науки, для нас сьогодні недосяжна.

2. По-друге – викривлена комерціалізація. З одного боку, сьогодні контролюючі органи очікують конкретних результатів від фундаментальної науки. Ми прекрасно розуміємо, що конкретний результат дає прикладна наука, але для практичного успіху повинен існувати потужний шар фундаментальних досліджень. Інша сторона комерціалізації – не створено сприятливих економічних умов. Нещодавно я побувала в кількох провідних наукових інституціях у місті Харкові. Ці інститути мають міжнародні замовлення, але деколи вони відмовляються від міжнародних контрактів через те, що їхні кошти знаходяться на розрахунково-касовому обслуговуванні у Державному казначействі, яке затримує платежі, умови міжнародних контрактів порушуються, українські установи несуть страшні репутаційні ризики та фінансові втрати. Очевидно, це не сприяє залученню позабюджетних коштів. А ми чудово знаємо, що всюди у світі держава фінансує лише близько третини надходжень в науку.

© Л.М. Гриневич, 2013

3. Третя серйозна проблема – це розпорошення зусиль і відсутність єдиної інноваційної стратегії. Скільки галузей – стільки інноваційних політик. Наука мала б бути окремим наскрізним пріоритетом державної політики.

Це – стисле узагальнення проблем, які ми сьогодні маємо. Що ми робимо, аби змінити ситуацію?

1. Перше – ми розпочали з вищої освіти. У парламенті є законопроекти, які формують нові можливості для розвитку вищої освіти та підвищення її якості. Я хочу повідомити присутніх українських колег, що вже є рішення Комітету з питань науки і освіти рекомендувати парламенту взяти за основу законопроект, який розроблявся робочою групою під керівництвом академіка Михайла Згуровського. Я дуже сподіваюсь, що наукова спільнота також підтримає новітній підхід до розвитку вищої освіти, який міститься в цьому законопроекті. Тим більше, що законопроект М. Згуровського включає в себе нові механізми взаємодії з науковими установами, багато уваги приділяє розвитку науки, формуванню спільного простору діяльності університетів і наукових установ.

2. Друге – деполітизація науки. Сьогодні дуже боляче дивитися, коли важливі державні рішення приймаються внаслідок політичної кон'юнктури або лобювання приватних інтересів, повністю ігноруючи рекомендації науки. У таких умовах нам необхідно створити нейтральний майданчик для фахової професійної і наукової дискусії з приводу державних рішень, які приймаються. Комітет з питань науки і освіти запропонував створити консультативно-дорадчий орган при Верховній Раді України: так звану Комісію майбутнього. Цей орган потрібний для незаангажованої експертизи різноманітних рішень, які впливають на розвиток країни.

3. Третє – у Комітеті створено робочу групу для розробки нового зако-

ну про наукову та науково-технічну діяльність. Тут присутні деякі члени цієї робочої групи. Ми повинні закласти в новий закон норми, які створять сприятливий простір для розвитку науки, знімуть законодавчі прогалини та бар'єри, які сьогодні не дозволяють науці повноцінно розвиватись.

Відмічу 5 пріоритетних завдань, які необхідно вирішити при розробці нового законодавства:

- Підтримка живильного середовища для розвитку науки, забезпечення науковцям стандарту життя на рівні середнього класу. Кількість науковців в Україні за часи незалежності зменшилась втричі. Сьогодні ми повинні втримати у країні молодих науковців – бо їдуть найталановитіші, в кого Україна вклала багато коштів, а наукові школи – зусиль. Вочевидь, необхідним є поетапне збільшення державної підтримки науки, хоча б до того рівня, який у нас встановлено чинним законодавством – це 1,7% ВВП. При цьому важливо, як ці кошти розподілятимуться – це питання наукових пріоритетів та критеріїв фінансування досліджень.

- Удосконалення системи державного управління наукою. Передусім необхідно усунути дублювання функцій різних органів влади, які займаються управлінням. Зазначу, що Міністерство освіти і науки насправді здатне контролювати лише мізерну частку витрат на наукові дослідження і фактично не займається виробленням політики у сфері розвитку науки. Але ж наука не просто має рухатись туди, куди рухається країна, а випереджати розвиток, вказувати і торувати той шлях. Сьогодні існує величезний розрив між пріоритетами розвитку країни та пріоритетами розвитку науки. Пріоритети розвитку країни будуються без урахування думки провідного наукового середовища. Маємо відновити проведення конкурсів на формування державних науково-технічних програм з пріоритетних на-

прямків. І, без сумніву, відновити колегіальність визначення пріоритетів досліджень.

- Надання фінансових стимулів науковим організаціям і установам. Йдеться, зокрема, про звільнення від сплати податків та в'їзного мита на наукове обладнання та витратні матеріали для наукової та науково-технічної діяльності. Також маємо спростити утворення господарських товариств науковими організаціями, врегулювати правовідносини інтелектуальної власності. Раніше я розказувала про необхідність відкриття каналів для залучення недержавних коштів і приватного капіталу.

- Впровадження програм фінансування трансферту технологій з наукових установ та вищих навчальних закладів до промисловості та частково-го фінансування спільно з підприємствами дослідно-конструкторських та конструкторсько-технологічних робіт. Сьогодні дуже часто навіть при закладанні коштів на наукові дослідження забувають, що для впровадження інновацій подекуди потрібно в рази більше коштів, ніж на розробку. Цю ситуацію також маємо вноرمувати законодавчо.

- Включення українських вчених у світовий науковий та інформаційний простір. Сьогодні ще існують бар'єри для таких елементарних речей, як можливість передплатити фахові електронні журнали. Наприклад, фінансово-контролюючі органи користуються інструкціями, які потребують «твердих» паперових копій, щоб прийняти звітність за використання електронних баз.

Вельмишановні колеги, з часів Коперніка роль науки в Новітньому суспільстві постійно зростає:

- наука впливає на якість життя громадян, забезпечує створення високотехнологічних і, відповідно, високооплачуваних робочих місць;

- наука є локомотивом розвитку економіки;

- наука забезпечує гідне місце держав у світі.

Я сподіваюся, що такі міжнародні дискусії, як нинішній симпозіум, обмін досвідом, взаємозбагачення, допоможуть нам в Україні створити необхідні умови для збереження та примноження величезного наукового потенціалу України.

Дякую за увагу.